

سليمانی، امر الله، ۱۳۴۵-

سیمای مخبتین در قرآن و روایات / امر الله سلیمانی. -- قم:

زائر، ۱۳۸۵.

۲-۶۶-۸۵۶۷-۹۶۴: شابک

ص ۴۵۵

کتابنامه ص ۴۴۲ - ۴۵۵: همچنین به صورت زیر نویس.

۱. اخلاق اسلامی. ۲. احادیث اخلاقی. الف. عنوان.

۹ اس ۲۵۰ BP

سیمای مخبتین

امران الله سلیمانی

مؤلف:

انتشارات زائر - آستانه مقدسه قم

ناشر:

امام سجاد - قم

لیتوگرافی:

باقری - قم

چاپخانه:

بهار ۱۳۸۵

چاپ اول:

۳۰۰۰ نسخه

تیراژ:

فیض الله - قم

حروفچینی:

۲۵۰۰ تومان

قیمت:

۲-۶۶-۸۵۶۷-۹۶۴

شابک:

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

مرکز پخش: قم - میدان شهداء (چهار راه بیمارستان)

تلفن ۷۷۴۲۵۱۹ - ص. پ. ۳۵۹۷ - ۳۷۱۸۵

سیمای مخبّتین

در

قرآن و روایات

مؤلف:

امرانّه سلیمانی

فهرست مطالب

پیشگفتار ۱۵

مقدمه ۱۹

بخش اول: کلیات

فصل اول: مفهوم شناسی ۲۵

الف. مفهوم شناسی «اخبات» و «مخبتین» ۲۵

۱. سیر لغوی ۲۵

۲. خلاصه و جمع بندی بحث لغوی ۳۲

ب. مترادفات ۳۲

۱. تواضع ۳۳

مفهوم تواضع ۳۳

علائم تواضع ۳۵

فضیلت و اهمیت تواضع ۳۶

راههای تحصیل تواضع ۴۰

اقسام تواضع ۴۵

آثار تواضع ۴۸

۲. خشوع ۵۲

۵۴	راههای تحصیل خشوع
۵۷	درجات خشوع
۵۸	صفات و علائم خاشعان
۵۹	آثار خشوع
۶۲	۳. سکینه
۶۲	مفهوم لغوی سکینه
۶۶	سکینه در آیات قرآنی
۶۹	سکینه در روایات
۷۰	راههای تحصیل سکینه
۷۳	درجات سکینه
۷۳	آثار سکینه
۷۵	موانع و آفات سکینه
۷۶	۴. اطمینان
۷۶	معنا و مفهوم
۷۸	راههای حصول اطمینان
۸۳	درجات طمأنیت
۸۴	آثار اطمینان
۸۸	۵. خوف و خشیت
۸۸	مفهوم خوف
۸۹	خشیت
۹۲	راههای تحصیل خوف
۹۴	اقسام خوف
۹۷	درجات خوف

آثار و نتایج خوف و خشیت	۱۰۰
۶. اخلاص	۱۰۶
مفهوم لغوی	۱۰۶
مفهوم اصطلاحی	۱۰۸
موضوع اخلاص	۱۱۰
راههای تحصیل اخلاص	۱۱۲
درجات اخلاص	۱۱۴
نشانه‌های اخلاص	۱۱۵
آثار اخلاص	۱۱۹
۷. انابه	۱۲۴
مفهوم لغوی	۱۲۵
راههای تحصیل انابه	۱۲۷
آثار انابه	۱۳۵
فصل دوم: جایگاه اخبات و مخبتین در قرآن و احادیث	۱۳۸
الف. جایگاه اخبات و مخبتین در قرآن	۱۳۸
ب. جایگاه اخبات و مخبتین در روایات	۱۴۱
فصل سوم: سیر تاریخی	۱۵۷
قرن اول	۱۵۷
قرن دوم	۱۵۹
قرن سوم	۱۶۰
قرن چهارم	۱۶۱
قرن پنجم	۱۶۴
قرن ششم	۱۶۴

قرن هفتم	۱۶۶
قرن هشتم	۱۶۹
از قرن نهم تا زمان معاصر	۱۶۹

بخش دوم: سیمای مختبین

فصل ۱: مصادیق مختبین	۱۷۳
فصل ۲: صفات مختبین	۱۷۳
فصل ۳: فرجام مختبین	۱۷۳
فصل ۴: ریشه‌های اخبات	۱۷۳
فصل ۵: اقسام، درجات و آثار اخبات	۱۷۳
فصل اول: مصادیق مختبین	۱۷۵
پیامبران	۱۷۵
پیامبر اسلام ﷺ و ائمه معصومین علیهم السلام	۱۸۰
علماء اسلامی	۱۸۹
امام خمینی	۱۹۰
علامه طباطبایی	۱۹۱
شیخ انصاری	۱۹۲
فصل دوم: صفات مختبین	۱۹۳
۱. هراسناکی از حق در اثر ذکر و یاد خدا	۱۹۴
ذکر	۱۹۴
تعریف لغوی	۱۹۴
معانی و مصادیق ذکر	۱۹۵
حقیقت ذکر	۱۹۹

۲۰۴	روح و فلسفه حج «ذکر الله» است
۲۰۸	راههای تحصیل ذکر
۲۱۱	مراحل ذکر
۲۱۲	آثار ذکر
۲۱۶	آفات ذکر
۲۱۷	وجل
۲۱۷	مفهوم لغوی
۲۱۸	دیدگاه مفسران
۲۲۱	منشأ وجل و مفهوم اصطلاحی آن
۲۲۸	نتیجه گیری
۲۲۹	۲. صبر بر مصائب
۲۲۹	معنای صبر
۲۳۱	دیدگاه مفسران
۲۳۲	اهمیت و ارزش صبر
۲۳۸	اقسام صبر
۲۳۸	۱. صبر در برابر مشکلات و دشواریها
۲۳۹	۲. صبر در برابر مصائب
۲۴۲	۳. صبر در برابر تعهدات دینی
۲۴۶	۴. صبر در برابر دشمن
۲۴۶	۵. صبر در برابر خواسته های نفسانی
۲۴۶	۶. صبر در برابر فراز و نشیب های زندگی
۲۴۷	راههای تحصیل صبر
۲۴۷	۱. شناخت ارزش صبر و پی بردن به فواید آن

۲۴۸	۲. دنیا مزرعه و گذرگاه آخرت است
۲۴۸	۳. یاد مرگ
۲۴۹	۴. یقین
۲۴۹	۵. توجه به مصیبت الهی
۲۵۰	۶. امتحان الهی
۲۵۰	آثار و فواید صبر
۲۵۱	۱. تربیت نفس
۲۵۱	۲. تقویت ایمان
۲۵۲	۳. تقویم عزم و اراده
۲۵۲	۴. رضایت خداوند
۲۵۳	۵. همراهی و محبت خداوند
۲۵۴	۶. پیروزی
۲۵۴	۷. امداد الهی و همراهی ملائکه
۲۵۵	۸. احسان کامل خداوند
۲۵۵	۹. درجات بهشتی
۲۵۶	۱۰. اخیات
۲۵۷	۳. اقامه نماز
۲۵۷	دیدگاه مفسران
۲۵۹	اهمیت نماز
۲۶۱	اقامه نماز
۲۶۴	اهمیت اقامه‌ی نماز
۲۶۶	آثار و فواید نماز
۲۶۶	۱. بازدارنده از زشتیها و بدیها

۲۶۸	۲. نیرو بخشیدن به انسان
۲۶۹	۳. برطرف نمودن غمها و نگرانیها
۲۶۹	۴. از بین بردن گناهان
۲۷۰	۵. رستگاری و نجات
۲۷۰	۴. انفاق
۲۷۱	دیدگاه مفسران
۲۷۲	مفهوم انفاق
۲۷۴	آداب و شرایط انفاق
۲۷۴	۱. دوری از منت و آزار
۲۷۵	۲. دوری از ریا
۲۷۵	۳. حفظ اعتدال و دوری از بخل و گشاده دستی
۲۷۶	۴. انفاق از بهترین ها
۲۷۷	موارد انفاق
۲۷۸	آثار انفاق
۲۷۹	۱. آثار فردی
۲۷۹	۲. آثار اجتماعی انفاق
۲۸۰	آفات انفاق
۲۸۰	۱. ریاخواری
۲۸۲	۲. اسراف و تبذیر
۲۸۲	پاداش انفاق کنندگان
۲۸۵	۵. تحیر
۲۸۵	تعارض ظاهری مفاهیم «اخبارات» و «والهه» و پاسخ آن
۲۸۷	محبت الهی

علامات و آثار محبت و اشتیاق به خداوند	۲۹۵
خلاصه و چکیده بحث صفات محبتین	۲۹۸
فصل سوم: فرجام محبتین	۲۹۹
۱. هدایت به صراط مستقیم	۲۹۹
۲. بهشت	۳۰۸
۳. حیات طیبه	۳۱۱
فصل چهارم: ریشه‌های اخبات	۳۱۳
۱. علم	۳۱۳
حقیقت علم	۳۱۶
ویژگیهای علم	۳۲۲
راه کسب نور علم	۳۲۷
۲ و ۳. ایمان و عمل صالح	۳۲۸
متعلق ایمان چیست؟	۳۳۲
ایمان باید مطلق باشد	۳۳۳
مراتب ایمان	۳۳۴
موانع ایمان	۳۳۷
۴. یقین	۳۴۲
ارکان یقین	۳۴۵
مراتب یقین	۳۴۵
علائم و نشانه‌های صاحب یقین	۳۴۷
آثار یقین	۳۴۹
فصل پنجم: اقسام، درجات و آثار اخبات	۳۵۰
اقسام اخبات	۳۵۰

۳۵۰	۱. اخبات در برابر خدا
۳۵۲	۲. اخبات در برابر رهبران الهی
۳۵۴	۳. اخبات در برابر مردم
۳۵۷	درجات اخبات
۳۶۰	آثار اخبات
۳۶۰	۱. رضایت به قضا و قدر
۳۶۶	۲. عزت و شوکت
۳۶۸	۳. شب زنده داری
۳۶۹	۴. استجابت دعا

بخش سوم: آسیب شناسی اخبات

۳۷۳	فصل اول: نقطه مقابل ایمان و اخبات
۳۷۳	افترا زندگان به خداوند
۳۷۵	ستمکارتیر: م-م
۳۷۷	آینده شوم ستمگران در قیامت
۳۷۷	۱. کینر و مجازات ستمگران
۳۷۸	۲. گواهی شاهدان اعمال
۳۸۰	۳. محروم شدن از رحمت خداوند
۳۸۱	ویژگیهای بارز ستمگران
۳۸۱	۱. بازداشتن از راه خدا
۳۸۲	۲. ناهنجار نشان دادن راه خدا
۳۸۳	۳. انکار قیامت
۳۸۶	سرانجام ستمگران

۳۸۶	۱. گرفتار شدن به عذاب دنیا
۳۸۷	۲. گردن نهادن به ولایتهای متعدد و بی اساس
۳۸۸	۳. عذاب مضاعف
۳۸۹	۴. خسران و تباهی سرمایه عمر
۳۹۰	۵. پی بردن ستمگران به پوچی افتراات خویش
۳۹۱	۶. زیانکارترین افراد در آخرت
۳۹۵	فصل دوم: آفات اخبات
۳۹۵	۱. اعراض از یاد حق
۴۰۳	۲. نسیان خدا و انساء الهی
۴۰۸	۳. تکبر
۴۱۰	تعریف و حقیقت تکبر
۴۱۰	شاخه های تکبر
۴۱۱	اقسام تکبر
۴۱۲	انگیزه های تکبر
۴۱۷	ریشه های تکبر
۴۱۷	مفاسد و پیامدهای تکبر و استکبار
۴۲۲	درمان تکبر
۴۲۶	۴. تصرف شیطان و نفس اماره
۴۳۳	۵. حب دنیا و هوای نفس
۴۳۷	۶. تلَوْن
۴۴۲	کتابنامه

پیشگفتار

اسلام برای رساندن انسان به سعادت و کمال در همه زمینه‌های مادی و معنوی برنامه جامع و کامل داشته، چهارچوب اخلاق آدمی را به دقیق‌ترین و زیباترین شکل ترسیم نموده و پیروان خویش را به آراستن خود به ارزشهای و الای اخلاقی فرا خوانده است.

اسلام در راستای دست‌یابی به این هدف یک روش استاندارد شده در تخلقوا بأخلاق الله که گرفتن خلق و خوی خداست به مردم معرفی کرده و آنها را به سوی کمال بی‌نهایت سوق داده است و از سویی انسانهای کامل و از هر نظر شایسته و متخلق به این فضائل در نهایت و اوج را از طرق مختلف^۱ معرفی نموده است.

یکی از این شیوه‌ها، شیوه عام و از جمله آنها تعریف به اخبات است.

در حیطه اخلاق اسلامی، اخبات، جایگاه ویژه‌ای دارد.

۱. منظور از تعریف به گونه‌های مختلف در اینجا عام، خاص و اخص می‌باشد.

از آیات و روایات نیز استفاده می‌شود که برای ایمان مراتب و درجاتی است که یکی از آن مراتب دارای نشانه‌ها و آثار و اوصاف خاصی است که از آن تعبیر به حالت (اخبات) می‌شود.

اگر ایمان به حق از مرحله زیان گذشته و به قلب برسد و در مرحله عمل ظهور کند که هریک از اینها در زبان قرآن اسمی دارد و حالاتی را در روح ایجاد می‌کند و علاوه بر آن در روح نیز نفوذ کند و خضوع خاصی در برابر محتویات آن پیدا کند به گونه‌ای که هر چه معارف ایمانی به او عرضه شود با علم به حق بودنش تسلیم محض در برابر آن باشد. و هیچ گونه اعتراض قلبی نیز در برابر آن ننموده و خود را کاملاً در اختیار حق قرار دهد و همواره در یاد حق باشد و نخواهد هیچ غفلتی از آن داشته باشد. این حالت را (اخبات) گویند.

اخبات، دلها را نرم و دورترین افراد را به انسان نزدیک نموده و اکسیر مهربانی، دوستی و عطوفت و پایه و اساس هر سر بلندی و عزت است.

اخبات کشتزاری است که در آن گلهای زیبا و عطر آگین برادری، صفا، مهر و محبت و بزرگواری می‌روید ارجمندی و منزلت واقعی را به ارمغان می‌آورد.

اخبات ثمره پر ارج درخت دانش و آگاهی و معرفت، منشا عظمت، قدرت، عزت، شرافت، کرامت، و حریت انسانی است. نخل وجود انسان را از طوفان نفس اماره و تند باد تکبر و غرور و نخوت مصون می‌دارد. اخبات از حالات نیکو و پسندیده‌ای است

که از مسیر آن درهای فیض و رحمت الهی بر روی بندگان باز می‌شود و ضعف و زبونی را به قدرتی آمیخته با نرمی مبدل می‌سازد.

اخبات مقام والا و ارجمند پیامبران و رسول گرامی اسلام ﷺ و ائمه اطهار علیهم‌السلام و اولیای حق و عارفان واصل و ریشه و رکن و اساس هر سعادت و نیک بختی است.

مقام انبیایی چون ابراهیم تسلیم محض و بی‌چون و چرا در برابر فرمان و اراده حق تا آنجا که حاضر است در آتش افروخته دشمن او چون شمع سوخته و در اواخر عمر دردانه خود اسماعیل را به اذن او در مسلخ عشق قربانی کند و به تاریخ و بشریت درس تسلیم و فنا دهد.

اخبات جایگاهی است که سالک در آن از شر نفس در امان بوده و از فترات راه گذشته و به وادی اطمینان و سرای آرامش و سلام گام نهاده و سر بر آستان عبودیت محبوب سائیده و در پیشگاه قرب دوست آرمیده است و در یک کلام، اخبات دژی است مستحکم و پر صلابت که دشمن را یارای نفوذ در آن نباشد و تاج افتخاری است که بندگان مخلص خدا بر سر می‌نهند. و مخبتین^۱ کسانی هستند که در دار الأمن توحید و وادی السلام ایمان و اطمینان وارد شده‌اند و بشارت آنان^۲ از این جهت است که تزلزل و

۱. کلمه «مخبتین» در فارسی «مخبتان» است ولی از آنجا که این کلمه، اصطلاح قرآنی است ما نیز جمع عربی را بکار برده و بنا را بر همان اصطلاح می‌گذاریم.

۲. اشاره به آیه ﴿و بشر المخبتین﴾ حج، ۳۴.

اضطراب و اندوه و نگرانی از آنان رخت بر بسته، غمی جز عشق وصال به حق ندارند و تنها با ذکر خدا دل‌هایشان ترسان و حیران در طپش از هیبت جلال اوست و لباس زیبای صبر برارنده قامت رعنای آنان است و یس و ایشانند تنها مدعیان راستین وصف علم^۱ و شکیبایی.^۲

این وارستگان مقرب خداوند در همه حال متذکر حق بوده و در اقامه نماز سعی‌اند و از آنچه خداوند متعال به آنان ارزانی داشته در راه وسبیل او اتفاق می‌کنند و به نور ایمان با خاطری آسوده و دلی آرام به ملکوت اعلیٰ عروج نموده و در جنت اللقای الهی مأوی گرفته‌اند.

۱. اشاره به آیه ﴿انما یخشی الله من عباده العلماء﴾.

۲. اشاره به حدیث «و الصبر یدعیه کل احد و لا یثبت عنده الا المخبئون».

مقدمه

توجه و عنایت خاص قرآن به این موضوع نشانگر نقش آن در تربیت و سازندگی معنوی انسان و در نتیجه اصلاح جامعه بشری است لذا هدف از پژوهش و تحقیق در باب این موضوع باز نمودن افق‌های تازه پیرامون شناخت هر چه بیشتر ابعاد وجودی و حالات انسان مورد تایید از ناحیه خداوند است. تا با تأسی به منش‌های این خاصان درگاه الهی از راه معرفت به ویژگیها و خصلت‌های نورانی این آسمانی‌منشان و ملکوتی مآبان نهال وجود آدمی به بار نشسته و جوهره حقیقی او شکوفا گشته و وصال به کوی دوست و سعادت ابدی بیشتر از پیش برای مشتاقان قرب حق فراهم گردد.

همچنین کتاب حاضر در صدد آن است تا مرتبه معرفتی و ایمانی انسان مخبت و مراحل سیرو سلوک وی را تا حد ممکن باز شناسد.

به تعبیر دیگر انسان عارف و سالک طریق الی الله با این خصلتها در چه مرتبه‌ای از معرفت و در چه مرحله‌ای از

سیر و سلوک قرار دارد.

ما در این راستا ابتدا به مفهوم‌شناسی اخبات از نظر لغت و اصطلاح پرداخته و مترادفات آن را نیز مورد بحث قرار داده‌ایم. کلماتی از قبیل تواضع، خشوع، سکینه، اطمینان، خوف و خشیت، اخلاص و انابه به عنوان واژه‌های هم معنا و یا نزدیک به کلمه اخبات بحث شده و پس از آن جایگاه اخبات و مخبتین در قرآن و روایات و سپس سیر تاریخی بحث از اخبات را بیان کردیم. در بخش دوم کتاب به سیمای مخبتین پرداخته و پس از بیان مصادیق اعلای مخبتین صفات آنان آنگونه که از قرآن مجید و روایات بدست می‌آید چون خوف از خداوند در اثر ذکر و یاد او، صبر و... بیان شده و توضیح داده‌ایم که مخبتان در ابتدا بر اثر ذکر الهی به خوف و خشیت می‌رسند و سرانجام به اطمینان و آرامش. ضمناً فرجام مخبتین و درجات و آثار اخبات نیز بیان شده است. در بخش پایانی کتاب آسیب‌شناسی اخبات مطرح گردیده و در آن به نقطه مقابل ایمان و اخبات، آفت‌شناسی یا موانع اخبات پرداخته، اعراض از یاد خداوند و نسیان الهی و کبر و هوای نفس و حب دنیا و تصرف شیطان و تلؤن مورد بحث قرار گرفته و ادله قرآنی و حدیثی هر کدام در ارتباط با اخبات بیان شده است.

شایان ذکر است از آنجا که کار اتمام نگارش کتاب مصادف با عید سعید غدیر گردید این حسن تقارن را به فال نیک گرفته و آن را به صاحب این روز فرخنده حضرت مولی الموحدین امیر المومنین علی علیه السلام تقدیم داشتیم.

باشد که این قدم هر چند ناچیز، تمهیدی برای قدمهای بزرگتر
بعدی در این راستا قرار گرفته و رضایت حضرت حق جل و علا را
در پی داشته باشد.

در پایان از استادان محترم دکتر احمد عابدی و دکتر ناصر
رفیعی که در گردآوری این مجموعه با ارشادات بی‌شائبه خود
اینجانب را یاری نمودند صمیمانه تقدیر و تشکر می‌نمایم.

امراالله سلیمانی

۱۳۸۳/۱۱/۱۰ برابر با ۱۸ ذیحجه ۱۴۲۵ قمری